

KAKO SE ČITAJU DATUMI

U petom nastavku zanimljiva Vjesnikova feljtona o staljingradskoj bici zapazili smo da piše: »*Druge veljače* maršal Voronov ... uputio se rano, još prije svitanja, na novo komandno mjesto.« Da je datum na početku navedene rečenice napisan brojkama, npr. 2. II., mnogi bi pročitali »*drugi veljače*« ili »*drugog veljače*«.

Koja je od te tri sintagme pravilna?

Datum služi za određivanje vremenske točke. Piše se obično sa tri brojke: prva se odnosi na dan, druga na mjesec, a treća na godinu. U lingvističkoj se literaturi kaže da se datum izriče genitivom bez prijedloga i zove datumski genitiv.¹ Iz toga slijedi da kod datuma treba prvu brojku čitati kao genitiv rednoga broja muškog roda (jer se odnosi na »dan«), drugu kao genitiv imenice ili poimeničenog pridjeva (npr. *travnja* ili *studenoga*), a posljednji znak² treće brojke kao genitiv rednoga broja ženskoga roda (jer se odnosi na »godina«). To znači da bi potpuni izričaj za npr. datum 1. 5. 1978. glasio: *prvog dana mjeseca svibnja tisuću devet stotina sedamdeset osme godine*. Budući da pri čitanju datumâ ne izgovaramo riječi »dan«, »mjesec« i »godina«, izričaj glasi eliptično: *prvog svibnja tisuću devet stotina sedamdeset osme*. Ako u potpunom datumu izostavimo broj koji se odnosi na godinu, ostaje: *prvog svibnja*. Prenesemo li to na Vjesnikovu rečenicu, pravilno bi bilo: *Drugog veljače* maršal Voronov ... Tu je, naime, datum upotrijebljen kao priložna oznaka vremena i tada dolazi redni broj dana u genitivu muškoga roda

Ali datum nema u rečenici samo službu vremenske oznake, nego može biti subjekt ili objekt. Ako je subjekt, redni broj koji se odnosi na dan dolazi obično u nominativu, a ime mjeseca — kao dopune — u genitivu (npr.: približavao se *prvi svibnja*); ako je

objekt, upotrebljava se najčešće akuzativ rednog broja za dan i genitiv za imenicu-dopunu (npr.: pamtim *prvi svibnja*).³ U vezi s tim bilo je i drugih mišljenja (npr.: približavao se *prvi lipanj*, ili: pamtim *prvi lipanj*), ali se danas ipak smatra da je bolje kad dopuna u datumu ima genitivni oblik⁴ da bi se razlikovalo »slavim dvadeseti listopada« ili »slavim dvadeseti veljače« (gdje »naziv mjeseca stoji u genitivu, a to je genitiv pripadnosti: označuje se kojim mjesecu pripada određeni dan, odnosno kojega je mjeseca taj dan dio«⁵; kongruencija dana i mjeseca nije potrebna) od »slavim dvadeseti listopad«⁶ ili »slavim dvadesetu veljaču« (gdje redni broj ne označuje kojega je mjeseca taj dan dio, nego je atribut imenici, pa je kongruencija obavezna).

Pored ovih rješenja, od kojih svako ima svoje značenje, ustalio se u zadnje vrijeme nominativni oblik datuma kod nazivâ praznika, osobito uz međunarodna imena mjeseci, pa npr. 8. III. ili 1. V. čitamo: *osmi mart*, *prvi maj* i sl.

Milan Moguš

JEZIKOSLOVNE ZAVRZLAME

Čitamo već tako preko trideset godina u našim novinskim i revijalnim glasilima iz pera uvaženih stručnjaka, esejista, filozofa, kritičara i publicista svih naraštaja i opredjeljenja, estetskih i privatnih, nepodopština u pisanju izvornom, imena i prezimena nekih stranih književnika, političara i filozofa. O tome bismo mogli podastrijeti zanimljivu dokumentaciju. Ali iznijet ću samo dva-tri primjera. Najprije temeljni bizarni podatak kako se griješi u pisanju jednog od onih čije je ime najčešće u našim časopisima ovih desetljeća prohujalih, naime mađarskog filozofa i estetičara György Lukacs. Vratimo se unatrag, ne samo u novine trenutačne, dnevne, već u brojne uvažene časopise »*Naše teme*«, »*Republike*«, »*Razloge*«, »*Telegra-*

¹ Uspor. Antica Menac: *Datumski genitiv u hrvatskosrpskom i ruskom jeziku*, Ivšičev zbornik, Zagreb, 1963, str. 263—296.

² Ostali znakovi što se odnose na tisućicu, stotnicu i desetnicu imaju uvijek iste okamenjene oblike.

³ A. Menac, n. dj., str. 268.

⁴ Mate Hraste: *Peti svibanj ili peti svibnja*. Jezik, I, str. 121.

⁵ A. Menac, n. dj., str. 267.

⁶ Npr. u značenju: slavim svoj dvadeseti rođendan koji je u listopadu.

me«, »Teke«, »Domete«, sve do »Oka« i drugih današnjih glasila i naići ćemo na legiju uvaženih imena (Nomina sunt...) koji ne jednom, već više pa i desetak puta i u istim člancima (dakle nisu to nikakve korektorske ili slagarske pogreške) pišu ustrajno LUKACZ i uvijek tako već desetljeće-dva. Upravo u jednom od novih »Dometa« interpret moderne kritičke misli opet tako pogrešno. Svi oni i dalje ljušte i stvaraju svoj »lukac« iliti poriluk zbrke. Naime, cz se čita kao c, a u madžarskom na kraju tog čuvenog prezimena jest cs, što se čita kao č. Neki se utječu fonetiziranju: Lukač, i njemačkom imenu Georg. Ali reći ćete što je to toliko važno. Nije naravno, ali i takva mala otužno smiješna podrobnost pokazuje odnos nehaja prema tobože sitnim stvarima jezične kulture, prema egzaktnim činjenicama.

Drugi primjer. Ne moramo svi znati i nikada nećemo znati portugalski, divni jezik Camoensa i Pessoe, ali mnogi naši komentatori, i televizijski izvjestitelji (naravno ne svi) već nas više od četiri godine i na radiju i na televiziji, i oni koji pišu fonetski strana prezimena, do zasićenosti »masiraju« neznanjem čitanja i pisanja trojice protagonista portugalske nove stvarnosti Coste Gomesa, Antunesa i Soaresa, a i drugih sličnih prezimena. Oni ističu uporno ono krajnje s kao naše s ili čak potpuno krivo kao z, a ne kao što po portugalskim jezičnim uzusima mora biti š. A sličnih zavrzlama ima sva sila u tijeku ovih prohujalih desetljeća.

Treći primjer. Rastužuje nas nemar i »svetnajući« nehaj naših novinara, tv-reportera i komentatora kad su posrijedi slavenski jezici, posebno slovački, poljski i ukrajinski, koji, napose poljski, imaju dosta glasovnih i pravopisnih osobina iz starine. Već je uistinu dosadilo slušati iole strpljivom znalcu kako desetak i više godina gotovo svi govore u slasti svoje jezične komocije — SLASK, za tri osnovna značenja tog poljskog toponima: Śląsk-Śljonk, pokrajina Šlesija (Šleska), folklornu grupu i sportski klub, ne zapitavši se ni jednom o tim nesretnim samoglasnicima ę i ą kao temeljnim konstantama poljskog izgovora. Ali tko će se mučiti s tim nesretnim ludim »Lođem« koji

se zapravo čita »Luđ« (Łódź) ili nekim drugim ukrajinskim ili slovačkim ili češkim riječima i geografskim i inim pojmovima. To nije tako važno znati kao sve modne engleske riječi kao »summit« ili »trend« ili slične koje su našim novinarima stalno na ustima ili u njihovim napisanim rečenicama. Između snobizma i neznanja samo je mali raspon svagdašnje zbilje žurnalističke.

Reći ćete sitnica, ne, nego kulturna sramota, krupnica, mrlja na našoj kulturnoj svijesti i savjesti.

Zaključak je jasan. Pisac, kritičar i komentator pa i svaki obrazovan čovjek mora upoznati i poznavati uzuse i propise stranih jezika, a napose pri predstavljanju pojmova i osoba svojoj čitateljskoj i slušateljskoj javnosti.

M. V.

O UPOTREBI IMENA AFRIČKIH JEZIKA (NA PRIMJERU AMHARSKOGA)

Afrički jezici postaju sve značajniji u vijestima iz Afrike pa je potrebno progovoriti i o upotrebi njihovih imena u našim sredstvima javnoga priopćavanja. Kako imam rječnik amharskog jezika (L. A. Gindin, Amharsko-russkij slovar', Moskva, 1969), mogu reći da odnos prema njima nije kakav bi trebao biti. U to sam se mogao uvjeriti u posljednje vrijeme kad se dosta spominjala Etiopija zbog somalsko-etioopskog rata.

Kao što se (RTV Zagreb, izdanja »Vjesnika«) odnose prema zapadnoevropskim, tzv. svjetskim jezicima, red bi bio da se na isti način odnose prema njima. Na primjer, kao što se čuva naglasak na posljednjem slogu u francuskim imenima (Lión, Marséille itd.).

Također, pri prenošenju imenâ dobro se pazi na to kako će koji specifičan glas jezika iz kojeg ime prenosimo izraziti u našem. Uvijek se mora čuvati sistem. Na primjer, u našem se jeziku udomaćilo *Häjle Seläs(i)* je prema amharskom *Häylä Səlläse* — dakle je amh. ə preneseno kao e.

Međutim, na našem se radio i tv-programu čuje ime, i očevo ime etioopskog pred-